

ФІНАНСИ

УДК 336.221.4

Хайтова Т. А., к.е.н., зав. кафедри фінансів
Донецької філії ДУФМТ

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ

Розглянуто основні напрями розвитку національної системи оподаткування, визначено її вплив на соціально-економічний розвиток держави, оцінено рівень податкового навантаження на економіку України за 2006–2010 рр., проаналізовано зміни, що відбулися в податковому законодавстві в період дії Податкового кодексу, запропоновано основні напрями підвищення ефективності діючої системи оподаткування.

Рассмотрены основные направления развития национальной системы налогообложения, определено ее влияние на социально-экономическое развитие государства, дана оценка уровню налоговой нагрузки на экономику Украины за 2006–2010 гг., проанализированы изменения налогового законодательства, которые произошли в период действия Налогового кодекса, предложены основные направления повышения эффективности действующей системы налогообложения.

The article deals with the basic directions of development of the national tax system. Its impact has been defined on the socio-economic development of the state. The level of the tax burden has been assessed on the economy of Ukraine for 2006-2010. The changes in tax law have been analyzed. They had occurred during the period of validity of the tax code. The main guidelines for improving of the current taxation system have been proposed.

Постановка проблеми. Система оподаткування є особливим механізмом соціальної інтеграції, політичного управління та економічного регулювання соціальних процесів в сучасному суспільстві. Разом з тим недостатньо ефективний вплив податкової політики України на економічну систему свідчить про неможливість забезпечення її якісної організації без проведення глибоких структурних перетворень. Через порушення принципів соціальної справедливості та економічної ефективності, недосконале виконання фіскальних завдань, а також низький рівень платіжної дисципліни податкова система не здатна забезпечити ефективне ринкове регулювання існуючих в державі соціально-економічних процесів. Систематичні спроби необґрунтованого розв'язання проблем у цій сфері шляхом внесення змін до діючого законодавства тільки ускладнюють ситуацію. У зв'язку з цим подолання існуючих протиріч можливе лише за рахунок проведення ефективного реформування національної податкової системи.

Сьогодні основними економічними загрозами для України є зниження рівня конкурентоспроможності національної економіки, зростання дефіциту державного бюджету та значні обсяги тіньової економіки.

Перед Україною постали життєво важливі та невідкладні завдання, серед яких:

- подолання наслідків фінансово-економічної кризи та попередження появи нових кризових явищ;
- необхідність підвищення конкурентоспроможності національної економіки та проведення структурних реформ;
- зниження соціально-економічного напруження та забезпечення передумов для підвищення рівня життя населення;
- стабілізація економіки та створення передумов для соціально-економічного зростання та досягнення рівня розвинутих країн світу.

Виконання зумовлених об'єктивною реальністю завдань ускладнюється тим, що проблема структурних диспропорцій в економіці та соціальній сфері формувалася не один рік, далося взяти і накладання на неї руйнівних наслідків фінансово-економічної кризи.

Фінансовим забезпеченням виконання покладених на державу функцій слугують доходи зведеного бюджету, основу яких становлять податки. Тому логічно, що реформування економіки потрібно розпочинати саме з податкової системи держави.

Запровадження Податкового кодексу є передумовою створення сприятливого середовища для сталого економічного зростання на інвестиційно-інноваційній основі, зниження податкового

тиску на платників податків, системності надання податкових пільг, збільшення надходжень до бюджету за рахунок розширення бази оподаткування та поліпшення адміністрування.

Податковий кодекс регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, він, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, встановлює платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оптимізації структури та напрямів реформування податкової системи присвячені праці багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідників – А. Лаффера, К. Макконела, П. Самюельсона, М. Азарова, В. Андрущенко, В. Вишневецького, Т. Єфименко, О. Кравченка, А. Крисоватого, І. Луїної, А. Соколовської, В. Федосова та ін., що тією чи іншою мірою знайшло відображення в напрямках реорганізації податкових систем різних країн.

Світовий досвід виокремлює два основних підходи до наукового трактування проблем фіскального вибору. Перший, запропонований американським економістом Дж. Саксом, передбачає обов'язковість оподаткування всіх економічних суб'єктів. Податки, як ціна суспільних благ, одночасно виступають у двох аспектах – цінному і примусовому. Побудова податкової системи при цьому базується на твердженні, що будь-якому податку окрім суто фіскальних характеристик притаманні зовнішні соціально-економічні ефекти, державне регулювання яких може спрямовувати перебіг наявних соціально-економічних процесів у потрібному напрямі без урахування побажань платників. Другий підхід ґрунтується на позиції трактування податку як частини громадського обов'язку, тобто оподаткування базується на свідомому індивідуальному виборі та власній оцінці характеру державної політики суб'єктом – платником. Автор цієї концепції Е. Кларк теоретизує проблему фіскального вибору як економічну теорію демократії, де присутня згода платників фінансово забезпечувати побудову соціально справедливої держави.

Дослідження українських економістів присвячені в основному проблемам оптимізації податкової політики у національному економічному середовищі: скасування необґрунтованих пільг, що сприяють розвитку тіньової економіки та нерівномірному розподілу податкового навантаження на різних економічних суб'єктів; забезпечення стабільності та прозорості правового регулювання податкової системи; скасування неефективних податкових платежів, які підвищують витрати на адміністрування податків; усунення перешкод для розвитку підприємницької діяльності та її активізації. Але, незважаючи на деякі здобутки у сфері удосконалення вітчизняної системи оподаткування, не можна не відзначити суттєві недоліки, що негативно впливають на її подальший розвиток: високий рівень податкового тиску на економіку; загострення фінансових протиріч між державною владою та бізнесом; нестабільність податкового законодавства; складність нормативно-правової бази з питань оподаткування; масове ухилення від сплати податків; зростання бюджетної заборгованості тощо.

Мета статті. Оцінка впливу основних положень Податкового кодексу України на економічний стан держави та розробка заходів щодо підвищення ефективності національної системи оподаткування.

Виклад основного матеріалу. Важливим економічним інструментом впливу держави на процеси розширеного відтворення, розподілу і перерозподілу національного продукту, стимулювання розвитку економіки є податки. Головним завданням національної податкової політики є встановлення балансу між двома чинниками, якими визначають потребу в податках, а саме необхідністю фінансового забезпечення виконання державою притаманних їй функцій та вирішення соціально-економічних питань [3, с. 46–48]. Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, досягнення високого рівня конкурентоспроможності національної економіки, результативність структурної політики значною мірою визначаються ефективністю податкової системи держави.

Тривалий час Податкова система України визначалася як недосконала, несприятлива для ведення бізнесу у порівнянні з іншими країнами світу. На думку багатьох науковців, політиків і практиків, стан сучасної вітчизняної економіки потребує негайного реформування. Назріла гостра необхідність впровадження Податкового кодексу України – очікуваного державного акту, який би забезпечив стабільність податкової системи, урегулював відносини у сфері оподаткування, сприяв розвитку підприємницької діяльності. Як вважалося, цей законопроект буде здатний якщо не визначити, то, принаймні, істотно вплинути на модель розвитку української економіки.

Особливість концепції Податкового кодексу України, розробленої групою авторів на замовлення уряду, полягає в еволюційному підході до вдосконалення податкової системи України: революційних змін у складі, структурі податків, механізмі їх обчислення і справляння не передбачається. Пропонується зберегти чинний порядок обкладання податками, які складають основу податкової системи України, – ПДВ та податком на прибуток підприємств. Протягом найближчих років має залишитися незмінною й орієнтація на формування доходної частини бюджетів усіх рівнів переважно на основі непрямих податків.

Однак впровадження Податкового кодексу ще більше загострило економічні відносини між владою і бізнесом, державою і платниками податків. Адже норми Податкового Кодексу зачепили практично всіх – великий і малий бізнес, бухгалтерів і аудиторів, представників державних органів влади та працівників державної податкової служби, роботодавців і найманих працівників. У

той же час, очевидно, що Податковий кодекс – це не кінець податкової реформи, а, швидше, її початок, її базовий елемент, і слід розуміти, що будівля на неякісному фундаменті – приречена.

Динаміка показників України за критерієм «оподаткування», за даними проекту «Ведення бізнесу» Світового Банку за 2007–2011 рр., наведена в таблицях 1, 2.

На жаль, висновки експертів Світового банку не є втішними для України.

Таблиця 1. Динаміка показників України за критерієм «оподаткування» за 2007–2011 рр.*

Рік	Рейтинг легкості ведення бізнесу	Рейтинг за критерієм «оподаткування»	Загальна кількість податкових платежів за рік**	Час, год.***	Податок на прибуток, % прибутку	Податки і нарахування на зарплату, % прибутку****	Інші податки, % прибутку	Загальна податкова ставка, % прибутку*****
2007	147	2085	57,0
2008	147	2085	56,6
2009	147	848	57,2
2010	147	181	147	736	57,2
2011	145	181	135	657	10,4	43,3	1,8	55,5

* за даними проекту «Ведення бізнесу» Світового банку;

** кількість податкових платежів компаній за рік розраховується шляхом множення кількості податків та обов'язкових відрахувань на частоту платежів. Частота виплат включає як авансові, так і регулярні платежі;

*** час на підготовку, подання податкової звітності і сплату трьох основних податків – податку на прибуток, ПДВ і внесків на соціальне страхування;

**** частка податків на фонд заробітної плати і обов'язкових відрахувань до фондів соціального страхування у загальній сумі прибутку;

***** частка загальної суми податків і обов'язкових відрахувань, сплачених компанією, у прибутку.

Зазначимо, що у рейтингу податкових систем Paying Taxes 2010, підготовленому Світовим банком спільно з Price Waterhouse Coopers, Україна посіла 181 місце серед досліджуваних країн. За даними дослідження, середньостатистичне українське підприємство протягом року сплачує 147 податків та платежів, що є найгіршим показником у світі. Для порівняння, в Росії кількість платежів складає – 11, Польщі – 40, Чехії – 12, Білорусі – 107, Грузії – 18, США – 10, Франції – 7, Китаї – 7. Більшість податків і внесків (96) в Україні пов'язана з оподаткуванням праці [13].

Утім, вітчизняні експерти звертають увагу на деякі сумнівні моменти даного рейтингу.

По-перше, дані за 2011 р. були зібрані у рамках проекту «Ведення бізнесу», який дозволяє оцінити та порівняти нормативно-правові акти, що регулюють життєвий цикл національних малих та середніх підприємств у 183 країнах. Проте останній по часу раунд збору даних по проекту завершився у грудні 2009 р. За рік ситуація в країні може кардинально змінитися. Другий сумнівний момент, який заслуговує на увагу, – це перегляд Світовим банком деяких позицій рейтингу.

Таблиця 2. Показники за критерієм «оподаткування» в окремих країнах*

Країни	Рейтинг легкості ведення бізнесу	Рейтинг за критерієм «оподаткування»	Кількість платежів за рік	Час, год.	Податок на прибуток, % прибутку	Податки і нарахування на зарплату, % прибутку	Інші податки, % прибутку	Загальна податкова ставка, % прибутку
Ірландія	9	7	9	76	11,9	11,6	3,0	26,5
Велика Британія	4	16	8	110	23,2	10,8	3,3	37,3
Естонія	17	30	7	81	8,0	39,2	2,4	49,6
Грузія	12	61	18	387	13,3	0,0	2,0	15,3
США	5	62	11	187	27,6	10,0	9,2	46,8
Німеччина	22	88	16	215	22,9	22,0	3,3	48,2
Росія	123	105	11	320	9,0	31,8	5,7	46,5
Польща	70	121	29	325	17,7	22,1	2,5	42,3
Словаччина	41	122	31	257	7,0	39,6	2,1	48,7
Україна	145	181	135	657	10,4	43,3	1,8	55,5

*за даними проекту «Ведення бізнесу» Світового банку (рейтинг 2011 р.)

По-друге, є суперечності в публікації звітів за окремі роки. Так, у рейтингу «Ведення бізнесу 2009 року» (публікація за 2009 рік) показник «Загальна кількість податкових платежів за рік» по Україні становив 99, проте у рейтингу «Ведення бізнесу 2009» (публікація за 2011 рік) цей показник склав 147. А показник «Загальна податкова ставка (% прибутку)» був скоригований з 58,4 до 57,2. Дані показники рейтингу у цих публікаціях щодо Великої Британії та Грузії не коригувалися. Для Росії показник «Загальна кількість податкових платежів за рік» був скоригований з 22 до 11, а показник «Загальна податкова ставка (% прибутку)» - з 48,7 до 48,3.

Таким чином, незважаючи на недосконалість висновків фахівців Світового банку, національна податкова система потребує подальшого удосконалення для забезпечення її конкурентних переваг на міжнародному рівні.

Забезпечити розвиток податкового потенціалу оптимальним рівнем податкового навантаження – одне з першочергових завдань податкової системи держави.

В сучасній міжнародній практиці рівень податкового навантаження прийнято оцінювати за допомогою коефіцієнта ($K_{п.н.}$), який розраховується як відношення суми податкових надходжень до ВВП:

$$K_{п.н.} = \text{Податкові надходження} / \text{ВВП} * 100\% \quad (1)$$

Проаналізуємо динаміку цього показника за останні роки (табл. 3).

Таблиця 3. Оцінка рівня оподаткування за 2006–2010 роки [12]

Роки	ВВП, млн. грн.	Податкові надходження, млн. грн.	Коефіцієнт податкового навантаження
2006	544153	94811,5	0,174
2007	720731	116670,8	0,162
2008	948056	167883,4	0,177
2009	913345	148915,6	0,163
2010	1094607	166872,2	0,152

Дані табл. 3 свідчать про загальне зниження рівня податкового навантаження в Україні з 2006 року по 2010 рік на 0,022 пункти. При цьому податкові надходження збільшилися в 2010 р. у порівнянні з 2006 р. на 72060,7 млн. грн., або 76,0%, ВВП зріс вдвічі.

Податкові надходження до Державного бюджету України за 9 місяців 2011 р. становили 189633,9 млн. грн., що на 77669,2 млн. грн., або на 69,4% більше від надходжень за аналогічний період 2010 року. Зростання ВВП за вказаний період складає 5,3% [1]. Тобто спостерігається чітка тенденція до послаблення податкового навантаження в період дії Податкового кодексу.

У 2012 році у Податковий кодекс України було внесено значну кількість змін, спрямованих на подальше удосконалення національної системи оподаткування та зниження податкового тиску на платників податків: встановлюється ставка податку на прибуток у розмірі 21%, вводиться реєстрація податкових накладних платників ПДВ, у яких сума ПДВ в одній податковій накладній становить понад 10 тисяч гривень і ряд інших норм.

Але найважливішою подією є набуття чинності з 1 січня 2012 р. норм, що стосуються спрощеної системи оподаткування та звітності. При підготовці цього Закону пройдено нелегкий шлях. Адже базою для підготовки цього документу послуговували не тільки раніше підготовлений Підрозділ 1. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва Розділу XIV. Спеціальні режими оподаткування Податкового кодексу України, а й попередній досвід щодо негативного відношення до редакції цього розділу підприємницької спільноти, та, як наслідок, його вилучення при прийнятті Податкового кодексу.

Норми цього Закону чітко регламентують: критерії перебування на спрощеній системі; порядок переходу платника на спрощену систему оподаткування і навпаки; порядок визначення доходу; ведення обліку та складання звітності; порядок видачі та анулювання свідоцтва платника єдиного податку; відповідальність платника єдиного податку за недотримання норм кодексу, які безумовно підтримуються ДПС України.

Законом «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності» передбачено:

- збільшення обсягів річного доходу, що дає право перебувати на спрощеній системі; прив'язку ставок єдиного податку до розміру мінімальної заробітної плати; встановлення з метою оподаткування 4-ої категорії платників;

- не встановлення надбавки, що застосовується до фіксованих ставок податку за кожного найманого працівника фізичної особи;

- скасування обмеження віднесення на витрати платника податку на прибуток витрат на придбання товарів (робіт, послуг) у фізичних осіб – платників єдиного податку;

- обмеження сфери застосування спрощеної системи оподаткування для окремих видів господарської діяльності;

- встановлення відповідальності платника податку за застосування іншого способу розрахунків, провадження діяльності, не зазначеної у свідоцтві, перевищення граничного обсягу доходу;

- встановлення підстав для анулювання органами податкової служби свідоцтва платника єдиного податку.

Відповідно до Закону фізичні особи – підприємці, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, поділяються на три групи:

- до першої групи віднесено підприємців, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 150 тис. грн.

Для таких підприємців встановлюється ставка податку в межах від 1% до 10% мінімальної заробітної плати (10–100 грн.).

- друга група – підприємці, що протягом календарного року використовують працю не більше 10 найманих осіб та обсяг доходу не перевищує 1 млн. грн., які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства. Ставка – від 2% до 20% мінімальної заробітної плати (20–200 грн.).

- до третьої групи належать особи, які мають не більше 20 найманих осіб та обсяг доходу не перевищує 3 млн. грн. Ставка для цієї групи – 3% від отриманої виручки за умови сплати ПДВ або 5% без сплати ПДВ.

Слід відзначити, що в цілому відбулося підвищення ставок єдиного податку (за виключенням підприємців, віднесених до першої групи).

Платникам єдиного податку заборонено здійснювати наступні види діяльності:

- організацію та проведення азартних ігор;
- обмін іноземної валюти;
- будь-які види діяльності з підакцизними товарами (крім роздрібного продажу паливно-мастильних матеріалів в ємностях до 20 літрів та діяльності фізичних осіб, пов'язаної з роздрібним продажем пива та столових вин);
- будь-які види діяльності з дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням;
- фінансове посередництво;
- управління підприємствами;
- надання послуг пошти та зв'язку;
- продажу предметів мистецтва та антикваріату, організація торгів (аукціонів) виробами мистецтва, предметами колекціонування або антикваріату;
- проведення гастрольних заходів та деякі інші.

Окремі види діяльності заборонені тільки суб'єктам підприємницької діяльності – фізичним особам (надання в оренду земельних ділянок, площа яких перевищує 0,2 га, житлових приміщень, площею понад 100 квадратних метрів та нежитлових приміщень (споруд, будівель) та/або їх частини, загальна площа яких перевищує 300 квадратних метрів).

Крім того, не зможуть застосовувати спрощену систему оподаткування: будь-які фінансові установи; реєстратори цінних паперів; суб'єкти господарювання, у статутному капіталі яких сукупність часток, що належать юридичним особам, які не є платниками єдиного податку, дорівнює або перевищує 25%; нерезиденти; СПД, які мають податкову заборгованість [3].

Проаналізувати наслідки впровадження цього законопроекту буде можливо через деякий час, але зараз можна сподіватися на його відповідність основним напрямкам реалізації податкової політики нашої держави, яка передбачає:

- розроблення та внесення змін до Податкового кодексу України з метою:
- зміни ставок оподаткування, визначених в абсолютних значеннях, з урахуванням індексів споживчих цін, індексів цін виробників промислової продукції щодо деяких податків і зборів;
- адаптації податкового законодавства України до законодавства Європейського Союзу;
- підвищення ефективності адміністрування податків;
- зменшення обсягу податкової звітності;
- інтенсифікацію процесу стягнення податкового боргу;
- своєчасне бюджетне відшкодування податку на додану вартість;
- проведення моніторингу застосування норм Податкового кодексу України та усунення виявлених недоліків;
- удосконалення нормативно-методичної бази з бухгалтерського обліку з метою забезпечення реалізації положень Податкового кодексу України та з урахуванням вимог міжнародних стандартів;
- запровадження інструментарію оцінки ефективності отримання податкових пільг, забезпечення цільового їх використання та відповідальності отримувачів за порушення умов надання таких пільг;
- вжиття комплексу заходів з протидії заниженню митної вартості товарів;
- здійснення методологічно-організаційних заходів щодо належного впровадження з 2012 року податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- поліпшення адміністрування плати за землю, насамперед шляхом упорядкування міжвідомчого обміну інформацією щодо платників податку та об'єктів оподаткування і відповідного удосконалення автоматизованої інформаційно-аналітичної системи фіскальних органів [9].

Висновки. Ефективність Податкового кодексу, що полягає в поєднанні очікувань бізнесу й урядовців, які відповідають за фіскальну політику, можливо оцінити лише у довгостроковій перспективі, адже такі принципи податкової системи, як фіскальна достатність та економічна ефективність, є взаємопов'язаними.

Водночас уже сьогодні можна констатувати, що в Кодексі присутні окремі ризики, які можуть призвести в короткостроковій перспективі до негативних наслідків у аспекті збільшення дефіциту бюджету та напруження в суспільстві. Податкова система, з одного боку, має формувати державні фінанси в обсягах, достатніх для фінансування виробництва суспільних благ, а з іншого – не повинна перешкоджати ефективному розподілу ресурсів, має спонукати платників до легалізації своїх доходів через вкладання їх у розвиток економіки. Для забезпечення соціально-економічного розвитку країни і стабілізації економічних процесів необхідна обґрунтована державна інвестиційна політика, яка б створювала сприятливий інвестиційний клімат і забезпечувала певний рівень запровадження інновацій. Інструментом державної інвестиційної політики є податкові важелі, які мають стимулювати інвестиційну активність суб'єктів підприємницької діяльності.

Податковий кодекс України є визначальним нормативним документом, що регламентує процес оподаткування та звів воедино низку правових актів. Однак, він не до кінця усунув протиріччя в економічних відносинах. Підтвердженням цьому є ряд змін до діючого законодавства, що приймаються з метою забезпечення подальшої оптимізації податкової системи України.

Література

1. Дзеркало тижня. Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.dt.ua/tags/gdp>.
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України» від 07.07.2011 р. № 3609-VI.
3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності» № 4014-VI від 04.11.2011 р.
4. Лютий І. Податкова політика як чинник стабільності соціально-економічного розвитку України / І. Лютий, М. Романюк // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2006. – № 86-87. – С. 46–48.
5. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: в 3-х т. / Кол. авторів [заг. редакція, М. Я Азарова]. – К.: Міністерство фінансів України, Національний університет ДПС України, 2010. – 2389 с.
6. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755.
8. Постанова ВРУ № 3358 від 13.05.2011 р. «Про Основні напрями бюджетної політики на 2012 рік» // Відомості Верховної Ради України, 2011. – № 39, ст. 399).
9. Постанова ВРУ № 3358–17 від 13.05.2011 р. «Про Основні напрями бюджетної політики на 2012 рік».
10. Прогнозування макроекономічних наслідків запровадження Податкового кодексу України / за ред. Ф.О. Ярошенка. – К.: ДНУ «Акад. фін. управління», 2010. – 368 с.
11. Соколовська А.М. Основи теорії податків: Навчальний посібник. – К.: 2010. – 326 с.
12. Статистична інформація. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/>.